

Reetta Partanen

IHANTEITA TAITEESTA – TAIDETTA IHANTEISTA
IHANTEIDEN, TAITEEN JA KULTTUURIN VUOROVAIKUTUS

Kuvataiteen koulutusohjelma
2014

IHANTEITA TAITEESTA – TAIDETTA IHANTEISTA
IHANTEIDEN, TAITEEN JA KULTTUURIN VUOROVAIKUTUS

Partanen, Reetta

Satakunnan ammattikorkeakoulu

Kuvataiteen koulutusohjelma

Kesäkuu 2014

Ohjaaja: Hautala, Päivi-Maria & Velhonoja, Matti

Sivumäärä: 27

Liitteitä: 0

Asiasanat: Ihanne, arvo, kulttuuri, kokemus, taideprosessi

Lopputyössä käsitellään länsimaalaisen, nykytaiteilijan ja ihanteiden vuorovaikutusta keskenään. Työ on sekä psykologinen että filosofinen, mutta siinä käytetään myös eri ihmis- ja kulttuuritieteen teorioita ja pohdintoja. Lisäksi se pohjautuu fenomenologiseen ilmiöiden ja kokemusten tutkimiseen.

Lopputyössä taiteen ihanteita pohtiessa huomioidaan sekä taiteen tekoprosessi, että myös lopullisen taideteoksen tarkoitus ja arvo. Kysytään, miten ympäristön tai taiteilijan henkilökohtaiset ihanteet vaikuttavat taiteilijaan, teokseen ja sen tekoprosessiin. Ja toisaalta, onko taiteilijalla ja taiteen tekemisellä mahdollisuus tuoda esille ja lopulta vaikuttaa omiin tai vallitseviin ympäristön ihanteisiin ja sitä kautta kulttuuriin laajemminkin. Lopulta lopputyössä pohditaan myös, mitkä ihanteet veivät lopputyön taiteellisen osuuden prosessia eteenpäin ja mitä ihanteita lopputyönäyttelyssä esillä olevista töistä voi löytää.

IDEALS OF ART – ART ABOUT IDEALS

INTERACTION BETWEEN IDEALS, ART AND CULTURE

Partanen, Reetta

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Fine Arts

June 2014

Supervisor: Päivi-Maria Hautala & Velhonoja, Matti

Number of pages: 27

Appendices: 0

Keywords: Ideal, value, culture, experience, Art process

This dissertation examines the interaction between Western contemporary artist and ideals. The work is both a psychological and philosophical, various theories of humanistic and cultural sciences have been used. In addition, it is based on the phenomenological study of phenomena and experience.

In examining the ideals of art, both the process of making art as well as the final work, its meaning and value, are considered. The question is, how the ideals of the environment and the artist influence the work and the process. Moreover, is art an opportunity to express and ultimately influence ideals the artist has, or that are prevalent in the environment, and consequently, influence culture in general? Finally, the dissertation looks at what ideals moved the artistic process of this final work forward. It also examines ideals visible in the other pieces presented at the final exhibition.

SISÄLLYS

JOHDANTO	5
1 LUONTO, IHMINEN, KULTTUURI	6
2 IHMISEN JA YHTEISÖN ARVOKAPASITEETTI.....	6
3 IHANTEET	7
4 KULTTUURI JA YKSILÖ	8
4.1 Ihmisen persoonallisuus ja kulttuuri.....	8
4.2 Kulttuurin johdettu välittyminen	10
5 AISTIEN JA TUNTEIDEN AIKAANSAAMA KOKEMUS	11
6 DEWEYN KOKEMUSFILOSOFIA	12
7 TAITEEN JA INHIMILLISEN IHANTEIDEN SUHDE.....	14
8 TAITEENTEON PROSESSI	14
8.1 Oma taiteentekoprosessini ja siihen liittyvät ihanteeni	17
9 TAIDETEOS JA SEN KOKIJA.....	18
9.1 Katsojaihanteeni	19
10 TAITEEN ILMAISEMAT IHANTEET	20
11 LOPPUTYÖSSÄ NÄHTÄVÄT IHANTEET.....	23
12 LOPUKSI	24
LÄHTEET	27

JOHDANTO

Lopputyöni kirjallisessa osuudessa tulen käsittelemään länsimaalaisen, nykytaiteilijan ja ihanteiden vuorovaikutusta keskenään. Olen kiinnostunut tästä teemasta useastakin eri syystä. Ensinnäkin ihanteet ovat yksi teema, joita olen käsitellyt lopputyöni taiteellisen osuuden työstövaiheessa ja osana lopullisten teosten teemaa. Tämän lisäksi uskon, että niin tiedostetut kuin piilossa olevatkin ihanteet ovat aina osa taidetta. Taiteilijalla on valtaa ja vastuuta tuodessaan julkisuuteen töitä. Näin ollen hänen mielestäni kuuluisi olla mahdollisimman tietoinen siitä, mitä ihanteita töissään on, mitä ne edustavat tai ajavat. Näin ollen lopputyöni on sekä psykologinen että filosofinen, mutta käytän lähteenäni myös eri ihmis- ja kulttuuritieteen teorioita ja pohdintoja. Se pohjautuu myös fenomenologiseen ilmiöiden ja kokemusten tutkimiseen.

Huomioin taiteen ihanteita pohtiessani sekä taiteen tekoprosessin, että myös lopullisen taideteoksen tarkoituksen ja arvon. Kysyn, miten ympäristön tai taiteilijan henkilökohtaiset ihanteet vaikuttavat taiteilijaan, teokseen ja sen tekoprosessiin. Ja toisaalta, onko taiteilijalla ja taiteen tekemisellä mahdollisuus tuoda esille ja lopulta vaikuttaa omiin tai vallitseviin ympäristön ihanteisiin ja sitä kautta ympäröivään kulttuuriin. Lopulta pohdin myös, mitkä ihanteet veivät omaa työskentelyäni eteenpäin ja mitä ihanteita lopputyönäyttelyssä esillä olevista töistäni voi löytää.

1 LUONTO, IHMINEN, KULTTUURI

Länsimaissa on tehty usein selkeä raja ihmisen ja eläimen, luonnon ja kulttuurin välille. Kuitenkin luonto ja elämä eri ilmenemismuotoineen, ihminen, taide ja kulttuuri ovat saman kokonaisuuden eri osia. Luonto on muovannut ihmisille lajityypillisen aisti- aivo- ja hermojärjestelmän, jonka yksi ulottuvuus on taide. Esteettinen ulottuvuus on jokaisessa ihmisessä, on vain kasvatuksen ja yksilöllisten valintojen tulos, käytetäänkö sitä. Taide ilmentää ihmiselle lajityypillistä tajunnan ja psyykeen toimintaa. Luontoperäinen tajuntajärjestelmä tarjoaa useita keinoja ja toimintamahdollisuuksia ja se miten ihmisyyhteisö tätä perimää käyttää, näyttäytyy kulttuurissa. Lähiyhteisön kieli, tavat, arvot, kasvatusten menetelmät ja ihanteet muokkaavat luontoperäisen perimän varassa toimivat ihmiset kulttuuriyhteisön jäseneksi. Laji- ja kulttuuriperimän sisään taas kääriytyy ihmisen minuus, sen ainutkertaisuus ja loputon muokkautuvuus. (Tuomikoski 1987, 21-23, 29)

Kulttuuritutkimuksessa on viime aikoina kiinnitetty erityisesti huomioita yksilön ja kulttuurin vuorovaikutukseen keskenään. Ihmisyyhteisön, yksilön ja hänen hermostonsa muodostama systeemi on kolmitasoinen. Ensimmäinen tasoista on ihmisen tajunta ja sen hermosto, kolmas tasoista on kulttuuri. Niiden väliin asettuu ihmisen psyyke, minuus, joka koostuu aistimusten, kognitioiden, tunteiden ja tahdon muodostamasta henkisestä kokonaisuudesta. Tajunta käynnistää koko organismin (ihmisen) toiminnan, jonka tuotosta psyyke on. Kun useat ihmiset eli psyykkeet toimivat keskenään vuorovaikutuksessa, syntyy kulttuuri. (Tuomikoski 1987, 28, 68)

2 IHMISEN JA YHTEISÖN ARVOKAPASITEETTI

Arvokapasiteetti on yksi tärkeimmistä ihmisten toimintaa ohjaavista ilmiöistä, koska sen avulla ihminen tekee valintoja esimerkiksi ajankäyttönsä suhteen. Arvokapasiteetti muokkautuu sen mukaan, mitä aiemmin olemme kokeneet ja valinneet ja mitä seurauksia siitä on tullut. Arvot itsessään eivät ole suoraan siirrettävissä tai opetettavissa, vaan arvokapasiteetti kehittyy vain omakohtaisen kokemuksen kautta. Yhteisö-

jen arvoyhtäläisyydestä ja sen muokkaantuvuudesta näkyy kunkin yhteisön kulttuurin ominaispiirteet. (Tuomikoski 1987, 30-31)

Ihmisen kehitykseen kuuluu kypsyminen yksilölliseen erityisyyteen. Vuosien varrella hänestä kasvaa persoona, joka on vastuussa teoistaan ja valinnoistaan. Tämän persoonallisuuden kehityksen tekee mahdolliseksi valintakyvyn kehitys, eli myös arvokapasiteetin muokattavuus. Humanistinen ihmiskuvan mukaan ihmisarvo tuleeekin siitä, että ihminen pystyy ja saa itse muotoilla elämänsä. Muun muassa tieteet, taiteet ja uskonnot ovat ilmiöitä, joiden avulla ihminen muokkaa käsitystään maailmasta. Samalla niiden avulla ihminen voi tutkia kulttuurien arvokapasiteettia. Persoonallisuusarvot ovat arvoja, jotka ovat sitoutuneet yksilöön. Niille ominaista on se, ettei niiden merkitystä pysty siirtämään ihmiselle, jolla ei ole vastaavia kokemuksia. Esteettinen arvokapasiteetti, eli kyky aistia laatuja, muodostaa ja ilmaista tuntemuksia sekä kyky eläytyä ilmaistuihin tunnetiloihin, on kuitenkin kehittyvä. (Riihikoski 1987, 30-33)

3 IHANTEET

Jokaisella omaa toimintaansa hahmottavalla olennolla on positiivisia ideaaleja, ihanteita, erilaisista tilanteista ja olioista. Näillä ihanteilla ei tarvitse olla vastinetta todellisessa maailmassa, vaan ne voivat olla ihmisen ja yhteisön itse kehittämiä haavekuvia. Ihanteet ovat myös osa kulttuuria, jossa ne ilmenevät, niitä rajataan ja muokataan. Ne ovatkin oleellinen osa ihmisten ja yhteisöjen arvokapasiteettia. Ihminen oppii ihanteet kulttuurin asetuksina, normeina omaan elämään erilaisien asenteiden ja mallien tavoin. Yhteiskunnan ja yhteisöjen luonne määräytyykin pitkälti sen mukaan, mitä ihanteita niissä noudatetaan. Kun arvot konkretisoituvat ja niitä toteutetaan elävässä elämässä, ne alkavat muuttua ihanteiksi. Onkin ihanteita, jotka saavat laajan, arvoluontoisen ja moraalisen kaiun. Tällaisia ovat esimerkiksi ihanne fyysisestä koskemattomuudesta tai itsemääräämisoikeus. (Turunen 1992, 60, 62, 78)

Monet inhimilliset tarpeet jäisivät tyydyttämättä ihanteettomassa elämässä. Ne rajavat sekä turvaavat ihmisten toimintaa ja vuorovaikutusta keskenään. Samalla ne ovat päämääriä, mitä kohti yksilö ja yhteisö suunnistaa. Liberaalin ja terveen yhteiskunnan yksi erityispiirre onkin se, että sen ihanteet monipuolistuvat. Tärkeää on, niin yksilön kuin yhteisöjenkin kannalta, ettei ihanteita aseteta liian tarkkaan arvojärjestykseen, vaan ne muodostavat koordinaatiston, jonka varassa arviointia tehdään. Silloin voidaan ottaa huomioon useampia ulottuvuuksia esillä olevasta asiasta. Erityisissä tilanteissa jotkut ihanteet voidaan näin asettaa syrjään ja korostaa toisia. (Turunen 1992, 78-84)

Yksilöt saattavat noudattaa ihanteita pelkästään sosiaalisen paineen ja omien narsististen tarpeiden vuoksi. Toisaalta ihanteista tulee myös kiinteä osa ihmisen minuutta. Ihmisellä tuntuukin olevan tarve ihanteistaa elämänsä, kanssakäymistään, toimintaansa ja kokemustaan. Yksilö samaistuu usein tiedostamattaankin tiettyihin ihanteisiin niin voimakkaasti, ettei pysty tarkkailemaan niitä eikä näkemään niiden suhteellisuutta. Ehdottomista ihanteista keskustelun hän voi kokea peräti henkilökohtaiseksi uhaksi. Niin yksilön kuin yhteisöjenkin ihanteet ovat arvokkaita ja niitä tulee puolustaa, mutta oma ihanteensa on myös kyky ihanteiden tarkasteluun ja niiden suhteellisuuden tajuaminen. (Turunen 1992, 78-85)

4 KULTTUURI JA YKSILÖ

4.1 Ihmisen persoonallisuus ja kulttuuri

Ihminen pyrkii omaksumaan toisten persoonien tarjoamaa tai olemassa olevaa jo olevaa ja vaikuttavaa kulttuuria omaksi sivistyksekseen. Tämä ilmenee esimerkiksi haluna oppia uusia asioita, saada lisää taidenautintoja ja kokea syvemmin taidetta. Tämä ei käy kuitenkaan ilman ihmisen henkilökohtaista, omaan maailmankuvaan sijoittavaa, tulkintaa. Kulttuurin kannalta ihmisen henkisyteen liittyvä ja persoonaan sisäänrakentuva luova ja vastaanottava luonne on aina mukana kaikissa kulttuuri-ilmiöissä. Mutta jotta kulttuuria voisi syntyä, se vaatii myös persoonan alkuun panevaa energiaa, eli luovaa henkistä toimintaa. (Rauhala 2005, 87-88)

Yksilön ja hänen erityispiirteidensä vaikutus on erilainen, kun kyseessä on ollut erilaiset pienyhteisöt, kuten harrastuspiirit tai puoluepiirit verrattain isompiin instituutioihin kuten valtioon, yhteiskuntaan tai kirkkoon. On selvää, että mitä pienemmäksi instituutio tai ryhmä muuttuu, sitä selvempi on sen jäsenten vaikutus. (Rauhala 2005, 78-81)

Valtio ja yhteiskunta harjoittavat monin eri keinoin kulttuurillista toimintaa antaen mahdollisuuksia, tukea, ohjausta sekä rajoituksia ja velvoitteita. Toisaalta näissä ilmenee aina paikallinen ja ajallinen kulttuurinen eetos, eli hyväksytyjen ja toteutuneiden arvojen perusluonne. Yleisesti voisi sanoa, että länsimaissa edellä mainitut mahti-instituutit toimivat pääosin positiivisen ja vallitsevan, ns. länsimaalaiseen arvomaailman, tukevana ja sopeutuneena. Ongelma kuitenkin on, että mahti-instansseihin synnytään eikä kyseessä ole siis ihmisen oma valinta. Näin vaikutusvalta jää usein kätkeytyneeksi ja niiden alistava vaikutus voi tuntua itsestänselvyydeltä. Instituutioiden kollektiivinen ja anonyymi olemassaolo saa aikaan sen, ettei tunnu olevan edes selvää kohdetta, jota kritisoida. Näiden instituutioiden toimintaan kuuluu rakenteellisestikin ihmisiä yhdenmukaistava ja keskinkertaistava sekä yksilön vapautta rajoittava ideologia. Näin niillä voi olla aitoja yksilöllisiä lahjakkuuspotentiaaleja ja luovuutta kahlitseva vaikutus. (Rauhala 2005, 78-80)

Tarvitaan myös yhteisöllisyys, jossa yksilöllisesti kehiteltyjä ideoita ja kulttuurituotteita arvioidaan, koetellaan, kehitellään ja sovelletaan. Kulttuuria tuottava yksilö, esimerkiksi kuvataiteilija, tarvitsee myös yleisönsä, vastaanottajan, kokijan ja ymmärtäjän. Kulttuuri ja siihen sisällytettävä monimuotoinen yhteisöllisyys syntyy ja elää jäsentensä toiminnasta ja käänteisesti se tarjoaa kulttuurillisen pelikentän jäsenilleen. Erityisesti pienyhteisöt, kuten vaikka perhe tai taideyhteisö, asettavat kulttuurillisia rajoja sulatellen, kritisoiden, yhdistellen ja karsien jäseniensä tarjoamia kulttuurillisia aineksia. Mahti-instituutiot (esimerkiksi kirkko) taas voimakkaammin säilyttää kulttuurillisia piirteitä. (Rauhala 2005, 81-82, 85). Taide on kulttuurisysteemissä ilmenevä ilmiö. Yksittäisessä taideteoksessa ilmenee sekä taiteilijan, että hänen aikakautensa ja kulttuurinsa ominaisuudet. (Tuomikoski 1987, 29)

4.2 Kulttuurin johdettu välittyminen

Kulttuuria voidaan välittää spontaanisen kanssakäymisen lisäksi myös tietoisesti ja aktiivisesti. Kun kulttuurisen tuotteen välittäjä on tekijä itse, hän huolehtii itse tuotteen julkituomisesta esittelystä. Tällöin kulttuurin ensiasteisesti tärkeäksi tulevat erilaiset instanssit, jotka kouluttavat tekijöitä sekä osallistuvat heidän kanssaan tuotteiden kehittelyyn. Tällaiseksi alkulähteen kontrolli- ja kehittelyinstansseiksi voi mieltää esimerkiksi taidekoulut. Järjestyneiden instituutioiden ja yhteisöjen kulttuurin välitys tapahtuu usein suunnitelmallisesti, tehokkuutta tavoitellen ja kulttuuria valikoiden. Positiivista on, että neuvonpito välittämisen sisällöistä ja tavasta voi tulla demokraattisen käsittelyn piiriin ja tarkkailtavaksi. (Rauhala 2005, 90-91) Tällaisina instansseina taiteilijan elämän kannalta voidaan pitää mielestäni ainakin seuraavia: kouluja, taideyhdistyksiä, apurahatoimikuntia, kuntien kulttuuritoimia, taideyhdistyksiä sekä taidetta tilaavien tahoja. Nämä vaikuttavat eri vaiheessa ja eri keinoin taiteelliseen työskentelyyn niin kehittäelyvaiheesta aina taiteen esille tuomiseen saakka.

Selkeiden instanssien lisäksi kulttuuriin vaikuttaa voimakkaasti ns. "kulttuurilliset aallot", joita mikään vastuullinen taho ei levitä tai kontrolloi. Kulttuurillisten liikkeiden alkulähdettä on useimmiten vaikeaa ennakoida tai jäljittää. Tärkeää on kuitenkin huomioida, että ne täyttävät jotain toiminnallista, viihteellistä, nautinnollista, aatteellista, poliittista tai uskonnollista vajautta kulttuurielämässä. Samoin ne voivat olla protestiliikkeitä esimerkiksi vanhoillisiksi koettuja ihanteita kohtaan. Kestävimmiten osoittautuvat usein ne kulttuurilliset aaltoliikkeet, joilla on suhteellisen selkeänä näkyvä ja omaksuttavissa oleva aatteellinen sisältö. Joskus tällaiset aaltoliikkeet organisoituvat sisältä päin myös pysyviksi organisaatioiksi. (Rauhala 2005, 91-92)

Tehokkaimmaksi kulttuurin välittäjäksi on nykyoloissa muodostunut tiedotusvälineiden joukko, eli mediakulttuuri. Pääosin tiedotusvälineet välittävät viihdettä ja yleistaajuista, mutta myös korkeatasoista kulttuuria. Äänitteet ja sähköinen viestintä on paremmin ihmisen hallinnassa kuin yleiset tiedotusvälineet, joiden vaikutuksen alaisuuteen voidaan joutua tahtomattakin. (Rauhala 2005, 92-93) Yleinen kehityssuunta kaikissa kulttuureissa tuntuukin olevan siirtyminen visuaaliseen aikakauteen. Alikehittyneissä maissa se tapahtuu ilman kirjalliskielellistä kulttuurista välivaihetta. Kehittyneimmissä maissa taas siirrytään sanallisesta viestinnästä kuvalliseen. (Tuomikoski

1987, 83) Viimeaikoina on tutkittu niin sanottua Y-sukupolvea, eli sukupolvea, joka on kasvanut mediakulttuurin aikakautena ja on tiivisti tekemisissä sen kanssa. Esimerkkinä tämän sukupolven yhteyksistä ihmisen ihanteisiin voidaan pitää sosiaalista mediaa ja siellä olevien yksilöiden tapaa ilmaista omaa elämäänsä esimerkiksi ihannoivien päivitysten ja kuvien keinoin.

5 AISTIEN JA TUNTEIDEN AIKAANSAAMA KOKEMUS

Paula Tuomikoski kertoo kirjassaan *Taide ja ihminen*, että aistit, niiden tulkinta ja niistä heränneet tunteet ovat tärkeä osa ihmisen minuutta ja ihmisyyttä. Välitön aistihavainto välittää aina mielikuvan kohteen laadusta. Tällainen havainnosta saatu aistikvaliteetti auttaa ihmistä valitsemaan, kun taas ihminen joka ei usko omiin aistihavaintoihinsa, eikä käytä niitä aktiivisesti tai pohdi niiden laatua, on helpompi ohjailtava. Aistikvaliteeteista tietoiset ihmiset taas ovat herkkiä, he havaitsevat voimakkaasti sekä ymmärtävät pienemmistäkin ärsykkeistä. Arvottaessaan esteettisesti katsoja tulkitsee aistihavaintojaan ja rakentaa siitä mielikuvia. (Tuomikoski 1987, 87-88)

Ihmisen havainnointi ja siitä saadun laadun tulkitseminen sekä lopulta suhtautumistapa on aina voimakkaasti subjektiivinen, minäkohtainen. Aistien avulla tapahtuva havainto on minussa tapahtuva ja liikuttava, yksilöiden erityisyyteen liittyvä ominaisuus. Omakohtaisena kokemuksena sillä on suuri todistus- ja vaikutusvoima. Tunneenergian voiman vaihtelulla ihminen ratkaisee, kuinka paljon asia vaikuttavat häneen ja paljonko hän laittaa siihen aikaansa ja energiaansa. (Tuomikoski 1987, 86-88, 125)

Kun havainnon laatu, voima, laajuus ja kesto vaikuttavat tajunnassa, ne saavat aikaan tilamuutoksen. Aiemmat kokemuksemme vaikuttavat voimakkaasti siihen, mitä tai miten tunnemme. Jos tunne on aistittava ja kiinnostava, se herättää mielenkiinnon, jota kohteen erityisyys ja laatu parhaillaan voimistavat. Lopulta ihminen antaa kohteelle sen arvon ja merkityksen. (Toimikoski 1987, 135, 145-147)

6 DEWEYN KOKEMUSFILOSOFIA

Kai Ahlanen käsittelee kirjassaan "John Deweyn Kokemusfilosofia" yhdysvaltalaisen filosofin John Deweyn (1859-1952) tuotantoa. Dewey on käsitellyt paljon teksteissään ihmisten ja yhteiskunnan ihanteita sekä sitä, miten kokemus vaikuttaa niiden syntyyn ja kehitykseen. Hän myös käsittelee ihanteiden ja taiteen vuoropuhelua keskenään. Deweyn filosofia perustuu ajatukseen inhimillisen kokemuksen vaikutuksesta elämään ja ihmisen sekä yhteisöjen kehitykseen. Nykyajan ihmisellä ei ole enää taloudellisen tehokkuuden aikana samalla tavalla aikaa ja tilaa kokemusten pohdiskelulle ja niiden syvälliselle jäsentämiselle. Kiire saa aikaan elämysten lannistumisen pinnallisiksi ja ohikiitäväksi elämyksiksi, jotka eivät yhdisty toisiinsa mielekkäästi. Myös erikoistuminen ja tieteellistekninen asiantuntijavalta eriyttää ja kapeuttaa elämämme, emmekä kykene kunnolla käsittämään, mitä meille tai ympäristöllemme tapahtuu. Kokemus ihmisestä lähtevänä ja sinne takaisin palauttavana ilmiönä toimii vastapainona tälle pirstaloitumiselle. (Alhanen 2013, 7, 9)

Deweyn mukaan on vahingollista ajatella, että kokeminen käsitetään vain yksilön sisäisenä psykologisena ja henkilökohtaisena prosessina, jonka rakenteet ja sisällöt olisivat erillään luonnosta ja ihmisen sosiaalisesta ympäristöstä. Samoin olemme Deweyn mukaan eriyttäneet virheellisesti kokemuksen ja toiminnan toisistaan. Emme enää käsitä, millainen toiminta pirstaloi kokemustamme ja mikä tekee siitä merkityksellistä ja ehyttä, tai että oma toimintamme muokkaa perustavanlaatuisesti kokemustamme. Näin emme myöskään kykene havaitsemaan kokemuksiimme liittyvää kehitysmahdollisuutta. Emme pysty vaikuttamaan harkitusti siihen, millaista maailmaa ja ihmiselämää luomme omalla toiminnallamme, koska pirstaloituneisuus ehkäisee ihmisen luovan yhteistoiminnan kehittymistä sekä aitoa demokraattista yhteiselämää. Tällainen virheellinen kokemus käsitys Deweyn mukaan saa aikaan sen, että yhteiskuntaamme ohjaavat uskomukset, teoriat ja käytännöt ovat kauttaaltaan väärän kokemuskäsityksen läpäisemiä ja yhteiskunta lopulta myös vahvistaa tällaista pirstaloitunutta kokemuskäsitystä ihmisessä. Esimerkkeinä ihmiskokemuksen pirstaloitumisesta ja köyhtymisestä Dewey mainitsee ympäristön tuottamien virikkeiden räjähdysmäisen kasvun, lähiyhteisöjen epävakauden, yhteiskunnallisen eriarvoisuuden

sekä toimimisen alistamisen instituutioiden ja auktoriteettien ohjaukseen. (Alhanen 2013, 7-8, 192-193)

Deweyn kokemusfilosofian yksi tärkeistä tehtävistä on kulttuurissamme vallitsevan ihanteiden (ideal) ja todellisen (real) jyrkän erottelun uudistaminen. Deweyn mukaan ihmisten vaalimien ylevien ihanteiden taustalla on viime kädessä heidän arkiset kokemukset yksilön ja ympäristön vuorovaikutuksesta ja sen tasapainosta, heidän halujen tyydyttämisestä sekä yhteisöjen elämänolosuhteiden turvaamisesta. Yleinen virhe Deweyn mukaan on ollut olettaa, että ihanteiden ilmentämä täydellisyys olisi ihmisen käytännöllisen toiminnan saavuttamattomissa, muuttuvaisen todellisuuden yläpuolella. Toinen ongelma on ollut, että ihanteita on pidetty subjektiivisten tunnekokemuksensa takia vaikeina arvioida objektiivisesti. Tärkeää olisi kuitenkin tajuta ihanteet ihmisen mielikuvituksen luomuksina ja kuvitelmina todellisesta elämästä. Niitä ei Deweyn mukaan pidä kuitenkaan vähätellä, vaan tajuta ne käytännölliseksi ja johdonmukaisiksi pyrkimyksiksi muuttaa maailma haluamaamme suuntaan. Ne ovat mahdollisuuksia ja päämääriä, joita kannattaa tutkia tarkemmin sekä tavoitella. Ihanteet ovat siis osa meidän todellisuuttamme, eivät koskemattomia totuuksia. (Alhanen 2013, 164-166)

Kokemuksesta syntyneet ihanteet tarvitsevat jatkuvaa muokkaamista, jotta ne voi toimia mielekkäänä ihmiselämää ohjaavana päämääränä. Koska ihanteet ovat mielikuvituksemme tuotetta, emme voi olla varmoja, ovatko ne todella tavoittelemisen arvoisia. Käytännön toiminnassa ja erityisesti sen seurauksista pystymme testaamaan niiden todellisen arvon. Toisaalta mennessään ihanteita kohti ihminen myös tuo uusia asioita maailmaan ja näin muokkaa sitä. Tämä paljastaa ympäristöstä uusia puolia sekä kehittää meissä uusia kykyjä. Ihanteet siis suuntaessaan toimintaa muokkaavat ympäristöä ja nämä toiminnan seuraukset taas muovaavat uudelleen ihanteita. (Alhanen 2013, 166-167)

Ihanteita kuuluu jatkuvasti korjata ja uudistaa. Deweyn mukaan se voi tapahtua älyllisen ja kokeilevan toiminnan avulla. Hän onkin pyrkinyt selvittämään, miten tiede, taide ja uskonto ovat vaikuttaneet siihen, millä tavalla ihmiset käsittävät ihanteet ja miten he mieltävät niiden merkityksen omalle toiminnalleen. Hän ei kuitenkaan tee selkeää rajaa näiden eri teemojen välille, vaan tiede, taide ja uskonto voivat yhdessä

luoda erilaisia tapoja parantaa yhdessä elettyä elämää, ihmisen suhdetta luontoon sekä itseensä. (Alhanen 2013, 167-168)

7 TAITEEN JA INHIMILLISEN IHANTEIDEN SUHDE

Deweyn mukaan taiteella on ratkaiseva rooli ihmiskokemusten kehityksessä ja inhimillisten ihanteiden luomisessa ja edistämisessä. Tässä apuna on esteettiset kokemukset, jotka Dewey määrittelee voimakkaiksi täyttymyksen hetkiksi, joissa ponnistelu tulee päätökseen ihmisen luotua uuden suhteen ympäristöönsä. Yksilön tasapainon menettäminen ja lopulta ympäristön kanssa uuden suhteen luominen on osa luontoista rytmiä ihmisen kokemusjatkumossa. Esteettisten kokemusten eli sisällytettyjen arvojensa vuoksi taide on Deweyn mukaan erityisen merkityksenkäs ihmisten ihanteille. (Alhanen 2013, 181-182)

Tällaiset kokemukset kokonaisuudesta, harmonisuudesta ja uudistumisesta ovat Deweyn mukaan vaarassa pirstaloitua nykyisten hallitsevien käsitysten ja sitä ohjaavien käytänteiden mukana. Myös länsimaalaisen, modernin kulttuurin pitäisi kytkeytyä tiiviisti ihmisen arkisiin kokemuksiin. Hän pitääkin vaarallisena kehityskulkua, jossa taiteesta tulee korkeakulttuuria, joka on tarkoitettu vain tietyn ihmisryhmän harjoittamaksi ja kokemaksi. Taide on vaarassa tulla museoiden omistamiksi arvoesineiksi tai elitistiseksi itseilmaisun muodoksi. (Alhanen 2013, 182-183)

8 TAITEENTEON PROSESSI

Ihmisellä on luomisen sisäinen pakko ja juuri se on viime kädessä kulttuuria synnyttävä ja uudistava voima. Tällainen henkinen intohimo aiheuttaa sen, että subjektiivinen maailmankuva jatkuvasti uudistuu, koska ihmisen kokemusvarasto kokoajan kehittyy ja usein kokemus vaatiikin uusien kokemusten hakemista. Ihmisen perusluontoista itsensä laajentamis- ja uudistamistendenssiä on Heidegger kuvannut "Hengen

viikkaudeksi". Ihmismieli antaa itselleen tehtäviä ja saa uudistumisvoimansa omasta kasvustaan. Tärkeää on ihmisen kokemus siitä, että hän itse on vaikuttajana tajunnan luontaisen rakenteen toimivuudessa, ottavaa tehtäviä ja hakee omia päämääriään. Tästä kokemuksesta saatu menestys tuottaa iloa ja tyydytystä ja antaa lisämotivaatiota jatkaa prosessia. (Rauhala 2005, 85-87)

Deweyn mukaan taiteen tekeminen alkaa aina yksilön ja ympäristön vuorovaikutuksen kautta tulevasta uudesta yllykkeestä, eli "yltymisestä" (impulsion). Yltyminen tapahtuu, kun yksilössä viriää alun perin tiedostamaton halu muokata suhdetta ympäristöön ja näin kehittää kokemistaan. Taiteilijalla yltyminen liittyy herkkävireiseen ja yksilölliseen tapaan havainnoida maailmaa. Luomistyössä taiteilija työstää kokeemaansa yltymistä kohti uusia merkityksiä luovaa ja esteettisiä kokemuksia tuottavaa objektia, eli taideteosta. Tämä luomistyö vaatii taiteilijalta erityistä kokemusjatku- mon hyödyntämistä, eli kokemusten ja tekojen läpikäymistä. Muokkaamisen luonne määräytyykin sen mukaan, mitä ja miten hän aineksia muokkaa. (Alhanen 2013, 183-184)

Ainesten muokkaaminen ei tapahdu Deweyn mukaan kuitenkaan suoraviivaisesti, vaan taiteilija joutuu käymään läpi, miksi ja mitä hänen yltymisensä tarkoittaa, mikä on sen päämäärä. Tällainen työskentelytapa luotaa taiteilijan aiempia kokemuksia esimerkiksi mielikuvituksellisten fantasioiden tai työskentelystä heränneiden muistojen avulla. Näin työskentely nostaa pintaan myös tiedostamattomaksi jääneitä havaintoja ja tunteita sekä muokkaa niitä uuden kokemuksen avulla. Tässä prosessissa taiteilija havainnoi ja muokkaa teostaan taas uudesta näkökulmasta, kokeilee eri ainesten yhteensopivuutta sekä korjaa harha-askeleitaan. Eheän taideteoksen aikaansaamiseksi taiteilijan kuuluu kyetä seuraamaan ja kehittämään alkuperäiseen yltymiseen liittyvää ainutlaatuista tunnetta, josta tulee teoksen lopullinen "kokonaistunne". Tätä hän tekee valikoimalla, karsimalla ja yhdistämällä eri aineksia. Lopulta tämä prosessi saa aikaan eheyttävän tunnekokemuksen. (Alhanen 2013, 184-185)

Taiteilija välittää siis tajunnalliset löydöksensä esteettisen materiaalin avulla havaittavaan muotoon. Hänen onkin työprosessin aikana luotava oma intentionsa. Taiteilija saattaa psyykeensä sisäistä ainesta ulkoisesti havaittavaksi, eli esimerkiksi maalamalla. Hänen idean ja toteutuksen välinen yhteys on tajunnallisessa mielessä usein

lähes välitön, koska taiteilijat usein työskentelevät jo esitietoisien aineksien kanssa. Alitajunnan aines säilyy teoksessa mukana ennen kaikkea siksi, että taiteen tekotapa on aistillinen. Tunteen ja sisällön muodonantoprosessin tulosta on esimerkiksi veistos. Jotta taideteoksen tunne pääsisi ulos, on taiteilijan tehtävä teos, johon katsoja voi samaistua. Teoksessa on sekä fysikaalisia että fenomenalisia аспекteja: Taideteoksella on kyky esittää ja symbolisoida, ei olla vain materiaalia. "Mikä sitten on taiteilijan näkemys ja sisäinen intentio, joka voi kasvaa ja kuihtua, saada liialliset mittasuhteet tai minimoitua olemattomaksi. Epämääräinen aktivaatio, joka on, tuntuu, vaikuttaa, pyrkii ulos, etsii muotoa, saa ärtyneeksi, innostuneeksi, joka ahdistaa, pakottaa ja piinaa, on tunne". Teokset informoivatkin inhimillisiä tunteita. (Tuomikoski 1987, 115-116, 171-173)

Taidetta on tulkittu informaatioteorian avulla. Sen mukaan informaatio on kaaoksesta muotoon saatettua, järjestyksessä olevaa. Informaation arvo määräytyy sen mukaan, mitä epätodennäköisempää viesti on. Informaation lähtökohta on valinta, jolla informaation lähetti, eli ihminen, järjestää kaaosta esittävään muotoon. Muodon sisältö taas tulee vastaanottajalle aistien avulla havaittavaksi. Taideteoksessa arvo määräytyy sen ainutlaatuisessa muodossa, joka tukee sisältöä. Taideteoksia onkin sanottu arvokasauksiksi, koska niiden aikaansaamiseksi on käytetty normaalia enempää valintaa. Valintaprosessi itsessään ei teoksessa enää näy. Valintaprosessin avulla teoksesta tulee uniikki ja sellaisena sen informaatioarvo on korkea. (Tuomikoski, s. 33, 97-99, 115-116) Näin teosten voidaan ajatella myös tiivistävän taiteilijan ja ympäristön arvokvaliteettiäkin uuteen, aistein koettavaan ja tunnetasolla käsiteltävään muotoon.

Deweyn mukaan taiteilija pyrkii ohjaamaan luomisprosessiaan sen lopputuloksesta käsin. Tämä ilmenee esimerkiksi taiteilijan tavassa vaihdella tekijän ja kokijan asemia saadakseen selville, millaisen kokemuksen taideteos tuottaa katsojalle. Taiteilija ponnistelee, jotta teoksen vaikutelmat saavat aikaan katsojassa välittömän esteettisen kokemuksen. Valmis taideteos onkin ilmaiseva objekti (expressive object). Siinä näkyy yksilön ja ympäristön välinen vuorovaikutus, koska luomistyössä muokkaantuvat yksilön kokemukset ja hänen työstämänsä ainekset. (Alhanen 2013, 186-187)

8.1 Oma taiteentekoprosessini ja siihen liittyvät ihanteeni

Haluan, että teoksissani sisällölliset, visuaaliset ja luovat tekniset ratkaisut ovat toimivassa koherenssissa keskenään. Jos joku näistä elementeistä on tehty huolimattomasti, yleensä se vaikuttaa toistenkin puolien vaikuttavuuteen. Yksi ihanne taiteentekoprosessissani on sille ajan anto. Haluan olla tuottelias ja ahkera ja saada näin paljon aikaa taiteenkentällä. Samalla haluaisin antaa teokselle riittävästi aikaa, jotta se saisi rauhassa kehittyä. Koen sen korreloivan voimakkaasti teoksen laatuun. Tunteensiirtoprosessi ei ehdi kunnolla kehittymään tai se jää epämääräiseksi, jos on liian kiire. Kiire saa aikaan sen, ettei eri vaihtoehtoja ehdi tekemään tai anna aikaa yksittäisen vaiheen kunnolla sujumiseen. Ja toisaalta, myös itseäni turha kiire alkaa ahdistamaan ja tämä estää silloin toisen taiteentekoprosessin ihanteeni, eli halun nauttia työskentelystä.

En halua, että raha vaikuttaa töihini liikaa. En halua tehdä niitä esimerkiksi markkinakelpoiseksi ja miettiä kokoa tai materiaalia sen mukaan, mikä menisi parhaiten kaupaksi. Samoin haluan tehdä teoksieni huolella. Jos se jossain vaiheessa vaatii erityisen paljon rahallista panostamista esimerkiksi työkalujen tai materiaalien suhteen, yritän mahdollisimman pitkälle saada sen aikaan.

Yksi ihanteeni liittyy tekoprosessin muokattavuuteen, siihen luottamiseen. Minulle ei ole aina helppoa heittäytyä, mutta esimerkiksi luonnonmateriaalien vahva tahto mennä johonkin suuntaan pakottaa minut tarkastelemaan kantaani yhä uudelleen. Näin teoksen tekeminen antaa minulle mahdollisuuden samalla mennä oikeassa elämässä lähemmäs soljuvaa ihmisihannettani. Tällaista prosessia tukee materiaalien ja tekotavan valintani: haluan tehdä luonnon- ja kierrätysmateriaaleista, koska sillä tavalla tietty arvaamattomuus ja luova kaaos säilyy voimakkaana koko prosessin ajan. Tästä esimerkkinä on, että vielä museossakin materiaali muokkasi teosta: miehen pään ja hartian välille oli alkanut muodostumaan hämähäkinseittä.

Tärkeämpiä oman työskentelyni ihanteita minulle on virheille ja epätäydellisyydelle mahdollisuuden antaminen. Virheet, pienet viat, ovat mielestäni todella kiehtovia, mutta myös niin tärkeä osa inhimillisyyttä, että niitä on vaikea riisua siitä tai työskentelystä poiskaan. Olen myös itse hyvin epätäydellinen, en omien ihanteidenikaan

mukainen. Koen, että juuri tämä on kuitenkin se kohta, mihin itse samaistun toisissa ja jonka myös toiset voivat samaistua minussa. Eli epätäydellisyys kiehtoo ja toisaalta sen pelkäämättömyys ja turha peittelemättömyys saa aikaan avoimuutta kommunikoinnissa niin ympäristön kuin itsen ja taiteen kanssa. Tämä epätäydellisyyden ihanne ihmiskuvassani näkyy myös teoksissani: teosteni ihmiset ovat aina epätäydellisiä. Lopputyössäni esillä olleessa miehessä pidin hänen vatsastaan ja ruhjeistaan, eli niistä elementeistä, jotka eivät kuulu viihdeteollisuuden tarjoamaan ihmisihanteeseen.

Kuvataiteessa virheet usein auttavat, koska ne pakottavat tekemään luovia ratkaisuja. Tämä saa ainakin omista teoksissani usein aikaan persoonallisen jäljen syntymisen. Samalla yllätykset pakottavat myös eteenpäin. Taideteos on aina usean valinnan lopputulos. Taideprosessin lopputulos, itse teos, ei kuitenkaan ole lopullinen intentio, päämäärä. Päämäärä on löytää itseä kiehtovia asioita ja koska teos on vain yksi tulos, se on aina epätäydellinen. Tällä tavalla se synnyttää aina uusia teoksia, tarpeen jatkaa taiteentekoprosessia.

9 TAIDETEOS JA SEN KOKIJA

Taidekokemus ei ole olemassa itse teoksessa, vaan yksilön havainnoivassa ja aktiivisessa kokemuksessa. Taidekokemus vaatii siis kokijan. On tärkeää kuitenkin huomioida, ettei katsojan taidekokemus ei ole sama kuin se, jonka tekijä teokseen on välittänyt. Katsojan täytyy luoda kokemus itselleen. Taidekokemuksen ja erityisesti esteettisen kokemuksen saadessaan teos kuitenkin herättää kokijassa yltymistä ja toisaalta muistuttaa hänen aiemmista kokemuksistaan. (Alhanen 2013, 187-188)

Usein katsojaa ei kiinnosta vain teoksen materiaali, vaan hän etsii mielikuvia, ajatuksia, virikkeitä, tunteita, joita teos voi hänessä herättää. Myös vastaanottajan prosessi on luova prosessi (Tuomikoski 1987, 175). Vastaanottajan intentio täytyy olla potentiaalisena olemassa jo ennen kuin aistiyhteys teokseen syntyy. Havaitseminen ja läsnäolo ovat taas ehtoja, jotta taideteos voisi toimia. Lopullinen arvio taideteoksesta on

aina subjektiivinen perustuessaan kokijan omiin aistihavaintoihin sekä tulkintoihin siitä. (Tuomikoski 1987, 176-177)

Hyvä taideteos onnistuu siirtämään vastaanottajalle paljon merkityksiä. Tärkeä taiteen kriteeri kokijan näkökulmasta on sen herättämä tunne ja se onkin se ilmiö, joka yhdistää taiteilijan, taideteoksen ja sen kokijan toisiinsa. Taiteen tunnesisältö on se, jonka katsoja joko vastaanottaa tai hylkää, ymmärtää tai kieltää. Teoksen muoto, aistikkvaliteetit koetaan intensiivisessä keskittymisessä tunnekkvaliteetteina. Taideteos itsessään ei siis ole tunnetta, mutta silti taide onnistuu herättämään tajunnallisia tilamuutoksia ja esimerkiksi kohottamaan kuulijaansa. Silti itse tunne on usein määrittelemätön, se on vain koettava ja tunnettava. Usein ajatellaan, että taiteella olisi joku suuri sanoma, se vaikuttaa ja osallistuu. Taide vaikuttaakin, mutten koskaan suoraan viivaisesti, koska sen julistus ei käänny sanoiksi tai ohjelmiksi. Taide puhuu aistikkvaliteetteina ja sen kieli on tunne. (Tuomikoski 1987, 147-150, 175-179)

9.1 Katsojaihanteeni ja ihannepaikkani teokselle

Ihannekatsojani on kuka tahansa ihminen kadulta. Tästä syystä olen kokenut hieman ongelmalliseksi myös Deweyn kuvaaman taiteen elitistymisen. Uskon, että gallerioissa käy vain pieni määrä ihmisiä ja toisaalta he juuri ovat niitä, jotka ovat onnistuneet pitämään omat aistit herkillä. Näin haluaisin yhä enemmän viedä teoksia pois niille yleensä kuuluvista tiloista ihmisten arkeen, esimerkiksi sinne missä viihde ja talousvoimat yleensä vaikuttavat. Samoin haluaisin teoksiani paikkoihin, jossa ihmiset ehkä erityisesti kaipaavat virkistymistä tai rauhoittumista, esimerkiksi sairaalat tai palvelutalot. Uskon, että tällaisissa paikoissa olisi erityisen tärkeää taiteen kyky palauttaa ihminen itseensä. Vastaanottajan täytyy tehdä pitkä aistillinen ja lopulta älyllinen prosessi ennen kuin teokseni mitään hänelle antaisivat. Ehkä tämän tajuminen onkin saanut aikaan myös sen, että yksi ihanteistani on teosten osallistava luonne. Haluaisin, että yhä useammalla ihmisillä olisi mahdollisuus kokea taiteen elävöittävä voima.

Ihannetaiteessani on ilmaa, se ei alleviivaa vaan antaa myös kokijalleen mahdollisuuden omiin tulkintoihin. Toivon, että teokseni herättävät kysymyksiä ja antavat

oivalluksia, eivätkä valmiita vastauksia. Aistiherkkyys ja voimakas kehollisuuteni on saanut myös aikaan sen, että haluan yhä enemmän saada ja antaa moniaistillisia taide-elämyksiä. Lopputyönäyttelyssä tämä ilmenee siten, että yritin saada museoon metsämateriaalia kastelemalla myös metsän tuoksua.

10 TAITEEN ILMAISEMAT IHANTEET

Koska taideteosten aikaansaavat esteettiset kokemukset ulottuvat ja vaikuttavat parhaillaan syvällä kokemuksen perustoissa muuttaen ihmisen suhtautumista itseensä ja ympäristöönsä, on taiteella Deweyn mukaan mahdollisuus vaikuttaa voimakkaasti ihmisen ihanteisiin. Taide voi murtaa kaavamaisia ja jähmettyneitä tapoja havainnoida ja käsittää arkisia kokemuksia. Koska taide nostaa olennoista, esineistä ja tapahtumista esiin niiden ainutkertaisuuden, se pystyy ominaislaatuisella tavalla ilmaisemaan sekä luomaan eheitä, vivahteikkaita ja voimallisia ihanteita. Se voi elävöittää ja muokata vanhoja kokemuksia sekä herkistää täysin uusille merkityksille ja ihanteille. (Alhanen 2013, 188-189)

Vaikka taide voi muokata ihmisen tapaa havainnoida, kuvitella ja arvottaa asioita, sen tehtävä ei ole välttämättä moralisoida tai edes käsitellä moraalisia asioita. Taiteilijat kuitenkin nostavat ympäristöstä esille joitain asioita, peittäen samalla toisia ja näin samalla muokkaavat ihmisten haluja ja niiden päämääriä. (Alhanen 2013, 189) Taiteilija tulkitsee aikansa tunnusomaisia piirteitä ja merkityksiä, niin sanottua ajan henkeä. Koska taide kokoaa tekijästään ja ajastaan merkityksestä, se edustaa myös sisäisen ja ulkoisen maailmamme arvostettua puolta. (Tuomikoski 1987, 49)

Taide voi säilöä Deweyn mukaan ihanteita myös olosuhteissa, joissa ne ei muuten ilmene sekä antaa mahdollisuuksia päästä käsiksi vielä iduillaan oleviin ihanteisiin. Tällä tavoin taide voi vahvistaa jotain ihannetta ja lopulta vaikuttaa myös ihmisen toimintaan. Esimerkiksi se voi herkistää ihmisen kokemaan kauneutta, herkkyyttä tai empatiaa tilanteissa, joissa sitä muuten ei ilmene. Tämä samalla osoittaa, etteivät

ihanteet ole ihmisen arkielämän ulkopuolella olevia, muuttumattomia, vaan ne kehittyvät ihmiselämän ja sen olosuhteiden muuttuessa. (Alhanen 2013, 189)

Dewey korostaa taiteen suoruutta kommunikoinnin välineenä. Sen vahvuus on kyky välittää kokemuksia ja näin taide edistää ihmisen kykyä oppia toistensa kokemuksista. Vaikka taiteilija ei tietoisesti pyrikään saamaan jotain tiettyä viestiä tai sanomaa taiteellaan, se ilmaisee hänen yksilöllisen kokemuksensa muille. Koska taide auttaa kokijaansa vastaanottamaan ja vaikuttamaan kokemuksesta, sillä on erityinen taito laajentaa ihmisten kokemuksia uusille ja vieraille alueille. Ahlainen kirjoittaa, että "Taide mahdollistaa sekä kokemuksen jakamisen yli yksilöiden, yhteisöjen ja kulttuurien välisten ajallisten ja paikallisten rajojen että ihmisten tekemien keinotekoisien jaotteluiden ylittämisen". (Alhanen 2013, 190)

Tämä ihmisen kokemuspiirin laajentuminen ja keinotekoisien vastakkainasettelujen purkaminen voimistaa Deweyn mukaan lopulta "esteettömän yhteiselämän ihanteita". Kun ihminen oppii toisten kulttuurien tapoja elää yhdessä muun luonnon kanssa ihmiset voivat kuvitella myös uudenlaisten elämänmuotojen mahdollisuuksia. Inhimilliset suhteet, tavat ja perinteet ovat fyysisen maailman kanssa osa tätä "luontoa", jonka osa myös ihminen on. Ihmisellä on lukuisia tapoja olla osa ympäristöään ja taide tuo näitä tapoja näkyviksi. Tiede pelkistää tutkimustuloksensa ajattelun ja kokeen keinoin ja samalla muuntaa luontoa koskevaa välitöntä kokemusten rikasta ja laadullista moninaista sisältöä yksilöstä riippumattomaksi tiedoksi. Taiteen voima on siinä, että se perustuu samojen kokemusten laadullisen kokemusten rikastamiselle ja luovalle kehitykselle. Näin taiteen olisi mahdollista palauttaa tiede takaisin välittömään, minäkohtaiseen kokemukseen luonnosta. Samalla taiteen avulla pystytään ilmaista uudenlaisia ihanteita, johon yhdistyisivät sekä tieteen faktat että kulttuurin arvot. (Alhainen 2013, 191-192 & Tuomikoski 1987, 39)

Tärkeämpänä taiteen vaikutuksena ihmiselämän ihanteisiin Dewey pitää sitä, että se ilmentää ja voimistaa kaikissa yhteyksissään "kokemisen eheyden ihannetta". Deweyn ilmaisema huoli kokemuksen pirstaleituneisuudesta voi väistyä esteettisen kokemuksen avulla. Se muistuttaa ihmistä, että kokeminen voi olla myös eheyttä, laajenevaa ja uudistavaa. Näin taiteilijoilla on rooli esteettisten kokemusten varjelemiseen, mutta koko vastuuta heille ei pitäisi lykätä. Enemmänkin taiteilijoiden työsken-

tely sekä sen tulokset ovat esimerkkejä siitä, millaista kokemisen tapaa on mahdollista tavoitella myös muilla elämän osa-alueilla. (Alhanen 2013, 192-193)

Taiteet ovat elämää suojeleva ja sille merkityksiä antava tekijä, joka auttaa ihmistä tulemaan tietoisiksi omasta itsestään. Koska taiteen kokeminen auttaa ihmistä pääsemään käsiksi omiin tajunnantoimintoihinsa, taideteoksen kokonaisuuden vastaanottaminen tekee ihmisen samalla tietoisiksi kokonaisuuden olemassaolosta. Tajunnantoiminnot kehittyvät luovassa toiminnassa niin, että ihminen on kykenevä erottamaan ja jäsentämään kokonaisuuksia maailman jatkuvasti muokkaantuvassa ja muuttuvassa virrassa. Hän myös kykenee näkemään halujensa, tavoitteidensa ja kykyjensä suhteen, sekä löytää itsestään kehittymismahdollisuuksia ja - tarpeita. (Tuomikoski 1987, 207, 210)

Samalla kun tietoyhteiskunta antaa sen toimijoille näköaloja, pelkona on sen sisältämä yksipuolistaminen ja kulttuurin näivettyminen. Kuten jo aiemmin on kirjoitettu, informaatio on jo muotoon laitettua ja pitkälle menneen aivotoiminnan tuotosta. Taide on ilmiö, jossa kulttuurin sisäistämä luovuus ja uudistumiskyky käy havaittavaksi. Paradoksaalisesti koulutus ja kulttuuri, jotka usein näemme kehityksen mittareita, voivat myös riistää yksilöiltä luovuuden mahdollisuuden elämänhallintaan kuuluvien tekijöiden sekä yhteiskuntajärjestelmän ja kulttuurin yhdenmukaistavan vaikutuksen takia. Normit, säännöt ja kaavat alkavat hallita ihmistä. Dynaaminen ja epämääräinen tajunnan potentiaali on kaikkien ihmisten käytössä. Kuitenkin vain ne, jotka osaavat käyttää tajuntansa syvien osien potentiaalia hyödykseen, voivat tuottaa uusia näkökulmia, kysymyksen asetteluita, ideoita. Taide onkin keino, jonka avulla ihmisyksilöiden arvotajuntaa ja valintakapasiteettia voidaan voimistaa. Se antaa subjektiivisia, konkreettisia kokemuksia, jotka auttavat ihmistä tunnistamaan omaa minuutensa ja sen eriytyminen. (Tuomikoski 1987, 205-206)

Markku Lahtela kirjoittaa artikkelissaan "Mitä taiteella tehdään kovassa maailmassa" vieläkin voimakkaammin. Kaikki mitä jokainen tässä elämässä kokee, tuntee, ajattelee ja tekee jää vaikuttamaan kehitykseen tavalla tai toisella. Tätä vasten taide ja muutkin inhimillisen elämän ilmiöt voidaan nähdä jokaisessa ihmisessä olevana, potentiaalisena lajikehityksenä. "Taide on niitä ihminen-nimisen luonnonilmiön biologisia realiteetteja, joihin ei ole syytä suhtautua mielivaltaisesti tai metafyyssiestikään

vaan jotka on aihetta tiedostaa myös tieteellisesti, jopa luonnontieteellisesti ja lääketieteellisesti. -Ihminenhan alkaa lapsesta ja taiteenkin on oltava osa elämänympäristöä jo alusta saakka". (Lahtela 1974, 12-13)

11 LOPPUTYÖSSÄ NÄHTÄVÄT IHANTEET

Taideihanteeni on muuttunut erityisesti kuluneen neljän vuoden aikana valtavasti, samoin kuin teosten teematkin. Ensimmäisen vuoden aikana useita teoksistani voisi kuvata yhteiskunnalliseksi. Otin kantaa, ehkä hieman saarnatenkin ja provosoiden. Oman aistiherkkyteni kasvaessa halusin tehdä kuitenkin vähemmän provosoivia töitä. Olen aina ollut kiinnostunut ihmisen elämästä, sen pienistä liikahduksista ja kaiken takana olevasta ihmisyydestä. Jossain vaiheessa palasinkin takaisin ihmisen tutkimiseen. Koen olevani hyvin kehollinen ihminen ja niin onkin luontevaa, että aloitin ihmisen tutkimisen sisuskaluja myöten. Ensin ilmestyi keuhkoja, sitten aivoja, kohtuja ja lopulta sydämiä. Nyt koulun lopputyönäyttelyssä esillä olevaan teokseen on sydämen lisäksi tullut lähes kokonainen ihminen. Ihminen kaikkine kummallisuuksineen on edelleen niin kiehtova kokonaisuus.

Teoksissani on usein esillä arjenihanus. Toivon, että oma arki ja sen todellisuus olisi niin kaunista ja kiehtovaa kaikkine pulmineenkin, ettei minun tai muidenkaan tarvitsisi sitä yrittää väenväkisin kaunistella. Haluan nauttia tästä omasta elämästäni tässä. Siinä tärkeää on tunne, että seison omilla jaloillani ja elän omien arvojeni mukaisesti elämää. Tässä prosessissa koen itselleni erityisen tärkeäksi juuri taiteen tekemisen. Ja jos koen omassa arjessani jotain yleisinhimillistä, yritän rohkeasti lähteä tutkimaan sitä taiteeni avulla. Näin teoksissani käsittelen ja niistä on ehkä myös aistittavissa vaikeitakin asioita, kuten surua ja pelkoa. Se ei ole viihdeteollisuuden tarjoamaa ideaalimaailmaa, mutta se on minun kokemani maailma, joka on ehkä kaunis ja samaisuttava juuri siten.

Viime aikoina luonnon ja taiteen limittyminen on alkanut näkymään myös taiteessani, jossa rikon ihmisen ja muun luonnon rajapintaa ihan konkreettisestikin. Tämä ku-

vaa samalla omaa ihmisihannettakin. Lopputyössäni esillä olleella miehellä kasvoi juuria jaloista ja käsistä. Hän seisoj metsässä ja piti toisessa kädessään maata. Katse oli ylöspäin. Koen, että intentiona työssäni oli halu käsitellä omia juuriani, omaa ihmiskäsitystä ja samalla myös sen ihanteita. Ihminen seisoo rauhassa ympäristössään, ilman kiirettä. Hän on osa luontoa ja kiittollinen siitä, mitä on siltä saanut. Mallina ihmiseen ovat olleet mummoni ja ukkini, minun omat juureni, joiden suhteen luontoon koen olleen edellä mainitun kaltainen. Osa teoksen intentiosta oli myös tehdä teos eräänlaiseksi muistutukseksi tällaisesta luontosuhteesta ihmisille. Halusin nostaa tällaisen tavan elää ihmisten nähtäväksi, korottaa tällaisen hiljaisen ihmisen. Samalla teoksessani halusin tuoda itselleni tärkeän elementin museoon: luonnon. Kun vien luonnosta kerätyn materiaalin museoon, haluan samalla näyttää muillekin, miten kauniita ja kiehtovia asioita luonnossa ympärillämme on. Positiivista luonnonmateriaaleissa on myös se, että ne herättävät usein kokijassa voimakkaan materiaalitunnon: materiaali tunnistetaan ja näin suhde teokseen on jo luotu aisti- ja esitietoisella tasolla.

Koen, että luonto ja taide ovat monessa mielessä hyvinkin toistensa kaltaisia. Näin lopputyön miehen suhteen luontoon voi nähdä myös vertauskuvana omasta suhteestani luontoon, mutta myös taiteeseen. Se on aistien varassa tehtävää, esitietoista toimintaa, joka antaa minulle materiaalia siitä maasta, jolla seison. Samalla se antaa minulle valmiuksia seisoa juuret syvällä maan sisällä, rauhassa.

12 LOPUKSI

Taide on aina ollut minulle ennen kaikkea kommunikointia. Neljä vuotta Kankaanpään taidekoulussa olen saanut opetella tämän kielen kielioppia ja harjoitella sen ääntämisharjoituksia. Joissain töissä olen saanut sanotuksi muutaman lauseen peräkkäin, mutta usein työni ”vain” iloisesti jokeltelevat, huokailevat, kuiskuttelevat, huu-tavat tai jättävät sanattomaksi. Ja jos osaa pitää linjat auki itseensä, voi teos yllättää tekijänsäkin. Esitietoisuus avautuu sanoiksi hiljalleen: usein työtä tehdessä, mutta joskus vuosienkin päästä.

Samalla olen huomannut aistiherkkyyteni vahvistuneen. Uskon, että taiteen tekeminen ja toisaalta myös vahvan luontosuhteen uudelleen löytyminen on vahvistanut tätä prosessia paljon. Ympäristön ihmettely on herkistänyt sen havaitsemiseen yhä tarkemmin. Tämä aistiherkkyys taas herkistää minua taitelijana ja tätä kautta ihmisenäkin lisää. Taidetyöskentelyssäni olen huomannut aistiherkkyyteni vahvistumisen siten, myös haluni teoksissa huutamiseen, provosointiin on vähentynyt kokoajan.

Minulla on aina ollut tarve katsoa asioita mahdollisimman tarkasti. Analysoida ja tutkia, mitä tunnen, koen ja tiedän asiasta, tilanteesta tai oliosta. Tässä taide on auttanut paljon jo siitäkin syystä, että se on antanut mahdollisuuden pysähtyä tähän hetkeen. Yllättäen taiteellinen työskentely on auttanut löytämään ja luomaan uusia ratkaisuja myös muilla elämän osa-alueilla. Kokemusperäinen tutkiminen on syventänyt kokemuksia. Kiinnostava asia on herättänyt halun ottaa siitä tarkemmin selvää ja tällaisen prosessin kautta mennyt tieto on syventänyt oppimista. Samalla se on usein herättänyt halun ottaa selvää taas uudesta asiasta ja näin prosessi jatkuu, joko tietoisesti tai esitietoisesti.

Ihanteet ja ideaalit vaikuttavat jokaisen elämään, myös minun. Koenkin tärkeäksi sen, että lopputyön kirjallista osuutta työstäessäni olen saanut teoriaa tästä aiheesta. Samalla olen pohtinut paljon omia ihanteitani sekä niiden vaikutusta taidetyöskentelyyni ja teoksiini. Joitain niistä olen kirjannut tähän tekstiinikin. Uskon, että tämä prosessi on vahvistanut omaa taiteilijaidentiteettiäni. Nyt valmistumisen kynnyksellä ihanteiden pohtiminen on tärkeää myös sen takia, että niistä voi löytää päämääriä, suuntaa taiteelliseen työskentelyyn ja taiteilijana toimimiseen.

Teokset ovat antaneet minulle tärkeää tietoa itsestäni. Taiteilijana toivon kuitenkin, että teoksistani välittyy jotain, mikä muuttaa katsojan kokijaksi. Opinnäytetyön kirjallista osuutta lukiessani oma kokemukseni on saanut vahvistuksen: se, mikä välittyy on juuri tuo aistihavainnosta alkunsa saava tunne. Sellaisenaan voimakas, ehkä muuttavakin.

Tunteensiirtoprosessia ja tätä kautta esimerkiksi esteettisten elämysten siirtymistä katsojaan en pysty loputtomiin kontrolloimaan, vaikka varmasti se ammattitaidon kehittyessä voimistuukin. Teokset kuitenkin aina muuttavat maailmaa, oma tajuntani

ihan konkreettisestikin ottaa oman tilansa ympäröivästä maailmasta. Näin muokkaan sitä edes vähän itseni näköiseksi. Ja toisaalta, samalla kun muokkaan maailmaani teosteni avulla, ne muokkaavat minun tapaan olla maailmassa.

Lopputyöni kirjallisen osuuden haluankin lopettaa Psykoanalytikko J.G. Jungiin mietelmään. Se on lempilauseeseeni taiteesta, joka samalla kuvaa mielestäni hyvin tekstissä käsittelemiäni asioita. "Äly ei luo mitään uutta, vaan vaistomainen leikki-mieli joka tottelee sisäistä tarvetta. Luova mieli leikkii rakastamiensa kohteiden kanssa."

LÄHTEET

Alhanen, K. 2013. John Deweyn Kokemusfilosofia. Helsinki: Hakapaino.

Lahtela, M. 1974. Mitä taiteella tehdään kovassa maailmassa. WSOY. Taskutieto.

Rauhala, L 2005. Ihminen kulttuurissa – Kulttuuri ihmisessä. Helsinki: Yliopistopaino.

Tuomikoski, P. 1987. Taide ja ihminen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Hanki ja jää.

Turunen, K.E, 1992. Arvojen todellisuus, johdatus arvokasvatukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino oy.